THE HEBREW JOURNAL
דער אידישער זשורנאל
THE HEBREW JOURNAL
The Only Daily Jewish Newspaper in the Province of Ontario
251-253 QUEEN ST. WEST Telephone Adelaide 3967-4517
Subscription Rates $6 PER YEAR $3.50 SIX MONTHS
Single Copy—3 cents
PUBLISHED BY
CANADIAN JEWISH PUBLISHING CO., LTD.
H. Winberg, Pres. and Gen. Mgr.
Entered as Second Class Mail Matter at C. P. O., Toronto, Ont.
January 22nd, 1913

וויכטיגע פאסירונגען פון דער וואך

אינ'ם זעקסטן חודש פונ'ם מיינער־סטרייק, איז די לאגע פלוצ־לונג געענדערט געוואָרען אזוי, אז די זאך ווערט נאך מעהר פארשארפט. די מיינערס פעדעראציע האט אויף איהר זיצונג באשלאסען דורכצופיהרען דריי זאכען: 1) אוועקצונעהמען פון די מינען אלע „סייפטי מען", וואס דאס מיינט שטעלען די מינען אין געפאהר פון פליצט צו ווערען, 2) דורכ־צופיהרען אן „עמבארגא", אז קיינער זאל ניט קענען אימפארטירט ווערען פון אייראפע אדער אמעריקע, און 3) צו זיכ'ן אז דער טריידס יוניאן קאנ־גרעס זאל מאקסימען אלע ענגלישע ארבייטער, כדי דער סטרייק זאל קענען פינאנסירט ווערען.

פרעמיער באלדווין'ס שלום פארשלאג איז צוריקגעוויזען געוואָרען מיט א גרויסער מאיאָריטעט, און אזוי איז אויך דער נייער באשלוס וועגען די „סייפטי מען" אנגענומען געוואָרען מיט א גרויסער מאיאָריטעט, און אין דער זעלבער צייט איז אין סקארבארא, ענגלאנד, פארגעקומען די קאנסערענץ פון די קאנסערוואטיוון, וואו עס איז פארלאנגט געוואָרען פון דער רעגיערונג, אז זי זאל ערקלערען פאר אומגעזעצלעך יעדען סטרייק, וועגען וועלכען עס ווערט ניט גענומען קיין יחיד־מעג אפשטימונג, און איינפיהרען אנדערע באגרענצונגען פאר די יחידים, ווי למשל פארבאָטען דאס פיקעטען אין מאסען, דאס פיקעטען פריוואטע הייזער, אדער אז די יוניאן ביכער זאל קענען רעווידירט ווערען.

און אין דער צייט ווען ענגלאנד האט איף דער האנט אזוי פיעל אינערליכע פראבלעמען, קלייבען זיך די ענגלישע שטאל־מאנגאטען אנצו־שליסען אינ'ם אלגעמיינעם שטאל־טראסט וואס ווערט יעצט געשאפען אין אייראפע, וועלכער וועט קאנטראלירען די גאנצע שטאל־אינדוסטריע, און אין זשענעוא זוכט אויך די נאציאָנען־ליגע צו קאנטראלירען די גאנצע כעמישע אינדוסטריע, כדי דורך קאנטראל צו קענען באזייטיגען די מעג־ליכקייט פון קענען איסנוצען גיפטיגע גאזען אלס מלחמה־מיטעל.

קאנטראל זוכט אויך מוסאליני, וועלכער שטרעבט צו אלין מעהר מאכט, באזונדערס צו געווינען פאר איטאליען די גאנצע קאנטראל איבער'ן מיטעל־לענדישען ים.

און דער קאמף פאר קאנטראל ווערט ניט נאר געפיהרט אין דער קאפיטאליסטישער וועלט, נאר אויך אין דער סאָוויעטישער, וואו צוליעב'ן קאמף פאר קאנטראל האבען זיך אפילו פאראייניגט זיך געכטיגע שונאים, ווי טראצקי און זינאָוויעוו למשל, צוויי מענשען וועלכע האבען זיך נאך פאר־איאהרען באקעמפט, און איינער האט דעם אנדערען גערו־פען פארערעטער.

צוליעב קאנטראל זיינען אפילו קאמוניסטישע פיהרער געגוויגט צו בייגען זיך, און צו מאכען די פארשיעדענסטע קאמפראמיסען, אזוי ווערט למשל מיטגעטיילט, אז אינ'ם יעצטיגען קאמף וואס קומט פאר ביי די רוסישע קאמוניסטען, איז איין צד אפילו געגוויסע צוריק אריינגעזונעהמען טראצקי'ן און זינאָוויעוו'ן אין צענטראל קאמיטעט, אבי צו קענען אנ־האלטען די קאנטראל איבער דער פארטיי.

און פון צוריק צו קענען קאנטראלירען דייטשלאנד, האט זיך נאך אפילו ניט אפגעזאגט דער אלטער ווילהעלם. די פריישע רעגיערונג האט געשליכטעט איהר סכסוך מיט די האהענצאָלערנס, אפגעבענדיג ווילהעלם'ן א צאהל שלעסער, און אומאפיציעל ווערט עס איסגעטייטשט, אז ווילהעלם וועט אין ביכען צוריק קומען קיין פריסען און זיך דארטען באזע־צען אין איינעם פון זיינע באליעבטע שלעסער, טראצדעם וואס עס רודערט זיך יעצט גאנץ שטארק אין בערלין מיט דער גענעראל פאן סעקט געשיב־טע, וועלכער האט ערלויבט א האהענצאָלערן צו דיענען אין א פריסישען רעגימענט, און איז דאריבער יעצט געצוואונגען געוואָרען צו רעזיגנירען פון זיין אמט, א זאך וואס ווערט אין פאריז אויסגעטייטשט מיט דעם אז פאן סעקט'ס רעזיגנאציע פארשטארקט דעם אייראפייאישען פריעדען.

און צו פארשטארקען דעם אייראפייאישען פריעדען האט אויך לעצטע וואך געשטרעבט דער פאן־אייראפייאישער קאנגרעס, וועלכער האט זיך געשלאסען מיט אן אפיציעל צו אלע אייראפייאישע רעגיערונגען זיי אויך צו זעהן נאציאָנען ליגע, פאר שלום און איינינקייט, און אז די יוגענט זאל ערצויגען ווערען אין די אידעאלען פון איינינקייט און הארמאָניע צווי־שען די פעלקער.

און אייראפע? זי באשעפטיגט זיך יעצט מיט דער פראגע, און זוכט צו טרעפען דעם זין פון דער מיסטערי, וואס א גרופע דייטשע פר־נאנסירען און פאבריקאנטען האבען באזוכט לאנדאן און זיך בארעטען מיט א גרופע בריטישע באנקירען, אבער ווייגען וואס, ווערט ניט פארעפענט־ליכט.

* * *

די רומיניש קעניגען מאריע קלייבט זיך צו קומען צו אונז צו באַ־זוך, סיי אין די שטאאטען, און סיי אין קאנאדע. פארשטעהט זיך אז די צייטונגען מאכען פון דעם יעדען טאג ביג „סטאריס", און עס ווערט מיט־געטיילט מיט יעדער איינצעלהייט וויפיעל קליידער זי קויפט זיך איין איף איהר רייזע. אזן נאך אזעלכע וויכטיגע זאכען.

און אויך אין אמעריקע גרייט מען זיך שוין צו איהר קומען, און פון וואשינגטאן זענען לעצטע וואך געפלויגען טעלעגראמען, ווי אזוי מען וועט איהר דארטען אויפנעהמען, ווי אנקעל סעם'ס א קרעיגס־שיף וועט איהר באגעגענען, און אז זי וועט גלייך ביים לאנדען אפפאהרען קיין וואשינגטאן א. א. ווו. א. א. ווו.

אמעריקע האט נאך אלץ גרויס דרך ארץ פאר „ראיעלטי".

* * *

מיט אירמא מעי, וועלכע איז שוין באקאנט צו די „זשורנאל" לעזער דורך איהרע ארטיקלען, און וועלכע האט באריימט „דזשאינס" האט זיך לעצטע וואך צוריקגעקעהרט פון פוילען, און ווי זי דערצעהלט האט זיך די לאגע אין פוילען עטוואס פארבעסערט, זינט עס הערשט דארטען דער פילסודסקי רעזשים. לויט איהר מיינונג איז דער מאָראלער און עקאָנאָמישער צושטאנד פארבעסערט געוואָרען דורך דעם, וואס עס הערשען יעצט אין פוילען די ליבעראלען, אן ענדערונג וואס איז זעהר וויכטיג פאר די נאציאָנאלע מינאָריטעטען אין לאנד.

וועגען דער הילף פון דער „דזשאינט" דערצעהלט זי אויך, אז די תלואות שפיעלען יעצט א גרויסע ראליע, און אז די דאזיגע הילפס־ארבייט העלפט פיעל צו שטעלען אויף די פיס.

מיר זענען שוין צוגעוואוינט געוואָרען שטענדיג צו קריגען פון פוילען מרוויעריג באריכטען, אז יעדע עטוואס פרעהליכער באריכט ווערט נוי פארלוירען אין דעם גרויסען ים פון מרויער.

איז דער ביכער וועלט

(ליטעראַרישע נאָטיצען)

פון א. ר.

פאהרט א איד נאך ארץ ישראל פון ש. ערדבערג, ניו יארק, 1926.

די טעגליכע צייטונג איז שטענדיג די זאך פון טאג, און מיט'ן זונען־אונטער־גאנג ענדיגט זיך די גאנצע חשיבות איהר־רע, ווייל מארגען הויבט זיך אן א נייער טאג, מיט א נייער טעגליכער אויסגאבע, און אלעס פון נעכטען ווערט פארגעסען.

ניט איין וויכטיגע זאך, פארעפענט־ליכט אין דער טאג־צייטונג, ווערט דא־ריבער פארלוירען און אין גאנצען פאר־געסען, סיידער מען ראטעוועט עס ארויס פון דארטען. אזן עס איז דאריבער נאנץ נאטירליך, וואס פיעלע שריפטשטעלער, וועלכע ווילען ניט אז זייער ארבייט זאל פארשוואונדען ווערען מיט דער אונטער־געהענדער זון, באמיהען זיך דאריבער ארויסצוגעבען אזוי פיעל פון זייערע זאַ־כען אין בוך־פארם וויפיעל עס איז נאר פאר זיי מעגליך. מענען אפילו אויך זיין וועניג לעזער פאר'ן אידישען בוך, אבער א צאהל זענען דאך פארא, און קיינעם ווילט זיך דאך ניט אין גאנצען צו פאר־נעסען ווערען, און ווידער דארף דאך ניט פארגעסען ווערען, וואו עס איז בוך־לע־זער איז נאך אלעמען דער בעסערער לע־זער.

און ש. ערדבערג האט דאריבער גוט געטאן וואס ער האט זיינע רייזע־ביל־דער, פריהער גערדרוקט אינ'ם ניו יארקער „טאגעבלאט", ארויסגעגעבען אין בוך־פארם, מיט'ן נאמען „פארהר א איד נאך ארץ ישראל".

ש. ערדבערג באזיצט א לייכטע בילדרייכע פעדער, און דאס קומט איהם גאנץ גוט צוגוט אין זיינע רייזע־באשרי־בונגען. רייזע־בילדער פון ארץ ישראל, האבען לעצטענס אזוי פיעל מענשען גע־שריבען, אז עס איז שווער צו זאגען עט־וואס נייעס אין דעם זין פון אינהאלט, דערפאר אבער בלייבט די איינגנארטיג־קייט, די איינענע פארמע פון שילדע־רונג, וואס יעדער דערצעהלט אויף זיין אופן, און אויך ביי ערדבערג'ן אין דא־ריבער ניט נאר אינטערעסאנט וואס ער דערצעהלט, נאר ווי אזוי ער דערצעהלט.

ש. ערדבערג דערצעהלט אויף א ריין פערזענליכען אופן, וואס איז שטענדיג אינטים הייסיש, און דער אופן העלפט ניט וועניג צו צו שאפען דעם נייטיגען איינדרוק, און וואלט זיך ערדבערג ניט אריינגעלאזען אין אזוי פיעל „זייטינקייי־טען", וואלט דער איינדרוק נאך שטארק־ער געווען.

די שילדערונגען זיינע האבען אויך אין זיך א מין פרום־אידישען טאן, הסידי־שע באגייסטערונג, און דאס גיט אויך צו צו דער איינגאנגארטיגקייט.

נעוועהנליך איז מען געוואוינט צו זעהן אין א בוך ריישע־באשרייבונגען אז אלעס זאל זיין געקניפט אין געבונדען, ביי ערדבערג'ן אבער זענען עס איינצעל־נע בילדער און ערצעהלונגען, אזוי אז איהר ניט פארגעסען ווערען, אז אין בוך־לע־זער איז נאך אלעמען דער בעסערער לע־זער.

* * *

די נעשיכטע פון מענדעל ביילי'ס לייד־ען, וועלכעס איז פאר איראהרען ערי־שיינען אין אוידיש, איז לעצטענס אויך ארויס אין דער ענגלישער שפראך, אונ־טער'ן נאמען „דהי סטארי אף מאי סאָ־פערינגס". וואס איז איבערועצט געוואָ־רען פון הערסאָ גאלדבערג.

דאס בוך האט אויך פארערעדט פון הערמאן בערנשטיין און פון ארנאלד מאר־נאליז, וועלכער איז געוועזען ביילי־סעס פארטייידיגער.

די ענגלישע אויסגאבע פונקט ווי די אידישע איז ארויסגעגעבען געוואָרען פונ'ם מענדעל ביילי'ס קאמיטעט, און צו דער ענגלישער אויסגאבע איז אויך צו־געגעבען געוואָרען א נעקראָלאָג נאָכ'ן פארשטארבענעם הרב יעקב מאזה פון מאסקווע, וועלכער האט געשפיעלט א גרויסע ראָליע ביי דער ביילי'ס־פארטיי־דיזנונג.

* * *

צוואנציג יאהר איז געוואָרען זייט עס ווערט ארויסגעגעבען דער העברע־אישער צענטראל־ארגאן „העולם", וועל־כער ווערט יעצט רעדאגירט פון משה קליינמאן, און לכבוד דעם איז ערשיענען דער ראש השנה נומער אלס יובל־נומער אין א פיעל פארגרעסערטען פארמאט, און מיט דער באטייליגונג פון פיעלע באקאנטע העברעאישע שריפטשטעלער און דיכטער.

צווישען די וועלכע באטייליגען זיך זענען פאראן שאול טשערניכאווסקי, ז. שניאור און פיעלע אנדערע באקאנטע נע־מען אין דער העברעאישער ליטעראטור.

* * *

דער „הדאר" פונ'ם 8־טען אקטאָ־בער איז אין גאנצען געווידמעט אחד העמ'ס יובילעאום, און איז ערשיענען אלס אן אחד העם נומער, מיט ארטיק־לען און ליעדער פון ח. נ. ביאליק, ש. ראזענבערג און אנדערע.

אויף דער אידישער דעמאנסטראציע אין פילאדעלפיא

(איינדרוקען)

פון ב. סמאָליאר

ווי א קאָלירענדיגער שראנג ציהט זיך די באהן פון ניו יארק קיין פילאדעל־פיע אנגעלאדען מיט טויזענטער ניו יאר־קער אידען, שניידט זי דורך די פעלדער אויפ'ן וועג און טראגט זיך גלייך צו דער פילאדעלפיער סעסקווי סענטענעל אויס־שטעלונג.

זונטאג דער 3־טער אקטאבער איז דער „אידישער טאג" אויף דער דאזיגער אמעריקאנער נאציאָנאלער אויסשטעלונג. הייניט וועלען צעהנדליגער טויזענטער אידען דארט דעמאָנסטרירען אין א ריזיג־נער אידישער דעמאָנסטראציע. דער אר־דישער פאטריאטיזם וועט דארט הייגנס פאר דער אמעריקאנער וועלט געציינט ווערען.

ציהען זיך דערפאר די ספעציעלע פול־געפאקטע מיט אידען באהנען קיין פילאדעלפיא. פון ניו יארק און פון באל־טימאר, פון מאסאטשוסעטס און פון פענסילוויניע — פון אלע זייטען שלענג־לען זיך די דאזיגע באהנען אלע אין איין ריכטונג, אלע צו דער סעסקווי־סענטענעל אויסשטעלונג.

אונזער באהן איז א ספעציעל אידי־שער. קיין קריסט וועט איהר דא צווישען די פאסאזשירען אויף קיין רפואה ניט גע־פינען. אפילו דער קאנדוקטאר איז א איד. עס איז זונטאג. אידען ארבייטען ניט. טרעפט איהר זיי דערפאר איצט אין א צוג צוזאמען מיט ווייב און קינד. אלע פאהרען צו דער אידישער דעמאָ־סטראציע אין פילאדעלפיע.

„אזוי פלעגט מען אמאָל עולה רגל זיין אין ארץ ישראל", ווייצעלט זיך אייר נער פון עולם אין וואגאן.

„הלואי וואלט דאס זעלבע איצט געזאָגט געוואָרען אויף ארץ ישראלג", באמט שוין א צווייטער אונטער.

דער עולם אין די וואגאנען איז לע־בעדיג. מען רעדט אידיש אזוי־ווא דו די וועלט שטעהט. קיין אמעריקאנער זיינען דא ניטא, אין ניטא זיך וואס צו שעהמען מיט מאמע לשון.

דער טאג איז א שעהנער, א זונינער; ניט עס אויף פיעל צו צו דער לעבעדיגער שטימונג צווישען די פאסאזשירען. יעדער איינער פיהלט זיך ווי ער זאל פאהרען ערנעץ אויף א חתונה.

„איך קען זיך וועטען אז אויף דער הייניגער אידישער דעמאָסטראציע אין פילאדעלפיא וועלען זיין מעהר מענשען ווי אויף דער נאציאָנאלער דעמאָסטראציע פון די קרי־קלופס־קלען אין וואשינגטאן.

„אין איך בין זיכער אז די הייניגע דעמאָנסטראציע אין פילאדעלפיע וועט זיין גרעסער ניט בלויז פון דער דעמאָ־סטראציע פון די קלעניקעס, נאר אפילו פון דער דעמאָנסטראציע וואס די דעמאָ־קראטישע פארטיי האט אָפּגעהאלטען אין ניו יארקער מעדיסאן סקווער גארדען ווען זי האט נאמינירט א פרעזידענט פאר די פאראייניגטע שטאאטען".

אזעלכע און אנדערע אפטימיסטישע השערות הערען זיך פון אלע זייטען. ניטא קיין איינער אין די וואגאנען וואס זאל זיצען און שווייגען. אלע שמועסען, אלע רעדען, עס זשומעט ווי אין א בינשטאק.

די באהן טראגט זיך דערווייל ווי־טער און ווייטער. איידער מען קוקט זיך ארום זעהען זיך שוין פון ווייטענס די הויכע קוימענס פון די פאבריקען ארום פילאדעלפיא. איינינג פון זיי שטעהען שטילע און עס ליגט אויף זיי די געלא־סענע רוהיגקייט פון דעם זונטאג טאג; פון אנדערע ווייעדער ציהען זיך דא און דארט דינע רויכעלאך וואס ווערען פאר־שוואונדען אין דער הויכקייט פון דעם רויס.

„נאך א צוואנציג מינוט, און מיר וועלען זיין אין סאמע הארץ פון דער אויסשטעלונג, — לאָזט דער קאנדוק־טאר ווייסען פארבייגעהענדיג די וואגא־נען, — אונזער באהן וועט זיך ניט אפ־שטעלען אויפ'ן פילאדעלפיער וואקזאל, מיר פאהרען גלייך צו דער אויסשטעלונג סטאנציע", ניט ער צו.

דער עולם הויבט זיך אן צו גרייטען אראפצוגעהן פון באהן. מיידלאך און יונגע ווייבלאך ווערען ערגעץ־וואו פאר־שוואונדען זיי קומען שפעטער צוריק ארויס פריש אנגעפורערט און אויסגע־פוצט גרייט צום שפאציר. מענער נעה־מען זיך אנטאן די רעקלאך וואס זיי האב־בען אונטערוועגס צוליעב דער זיץ אראפ־גענומען און גלייכען אויס זייערע קאפּע־לושען וואס זיינען „ציקניטשט געוואָרען. מיט אומגעדולד ווארטען שוין איצט אלע אז די באהן זאל זיך דערגעהענטערען צו די הייכע מאסיווע געביידעס פון דער סעסקווי אויסשטעלונג וואס מען קען שוין איצט זעהען דורך די פענסטער פון וואגאן.

פוילער און פוילער שלענגעלט זיך איצט די באהן. מען הערט שוין דאס זיפצען פון לאָקאָמאטיוו און דאס קרעכ־צען פון די באהן רעדער וואס אט־אט דארפען זיי זיך אפשטעלען. ביי דער טיר פון וואגאן בעוויזט זיך מיטאמאל דער קאנדוקטאר אין זיין בלויען מונדיר. ער קוקט איצט אויס זאכליך און אפיציעל, מיט א טרינקענער קאוואנע שטימע לאזט ער וויסען איבער דעם גאנצען וואַ־גאן: —

„סעסקווי סטייישאן!" . . .

* * *

אין דעם ריזיגען איידיטאריום פון דער סעסקווי אויסשטעלונג אין קאפּ אויף קאפּ אידען עלטערע, איינגערע און נאך יונגע, ביי בערד און אָהן בערד שטופען זיך איינער אויפ'ן אנדערען און פאקען אן דעם אוידיטאריום איינגער און איינ־גער. פרויען וואס קענען זיך ניט שטו־פען ווערען געטראגען מיט'ן שטראם מענשען ארויף צו דער פלאטפאָרם אויף וועלכען עס זיצען דער מעיאר פון פילא־דעלפיא, א צאהל סענאטארען און קאנ־גרעסלייט, און א צאהל פראמינענטע איר־דישע פיהרער.

די ענגלישאפט און דער טומעל איז אזוי ווי שמחת תורה צו הקפות, ווען ווייבער און מענער מישען זיך אויס אין דער מע־נערישער שוהל. די קליינע אמעריקאנער פאהנען וואס יעדער איינער פון דער מא־סע אין אוידיטאריום האלט אין האנט מאכט די שמחת תורה בילד נאך מעהר פאלקאמער. עס קוקט אויס אקוראט ווי אין דער אלטער היים אין א שוהל וואו קינדער זיינען געקומען מיט זייערע שמחת־תורה'דיגע פאהנען.

און די שטימונג אין אוידיטאריום נופא איז מאקע א שמחת־תורה'דיגע; באטש די ערדענגעניש איז גרויס און דער טומעל אויך, פונדעסטוועגען פיהלט זיך ווי דער גייסט פון שמחה שוועבט דא איבער אלע אנוועזענדע. מען דארף בלויז הערען דעם ערשטען רוף אז עס זאל וועד־לען שטיל און אלע צווייפלען נאר ניט אז עס וועט ווערען שטיל.

און אט איז דער רוף. אויף דער פלאטפאָרמע שטעהט דער פילאדעלפיער רב און עפענט די דעמאָנסטראציע מיט א ברכה. ער רעדט שטיל און אויף הערערע איש. קוים וואס מען קען איהם הערען און די פאדערשטע רייהען. פונדעסטוועגען איז אין אוידיטאריום שטיל, פונקט ווי עמיצער וואלט מיט א צויבער שטעקעלע פארצויבערט דעם נאר־וואס טומעלדיגען דריסיג טויזענט קעפיגען עולם. איצט שטעהט יעדער איינער פון זיי שטיל און שליינגט מיט א שטילען יראת הכבוד די קלאנגען פון דעם אלטען רב'ס ברכה, אויב די קלאנגען דערגרייכען ניט צו זיינע אויערען.

א יום מיט קעפּ . . . קעפּ און אמעי־ריקאנער פאהנען . . . זיי שווינדלען אין די אויגען און זיינען אויסגעמישט אונ־טער דעם הויכען דאך פון דעם גיגאנטי־שען אוידיטאריום. קיין פנימ'ער זעהט מען ניט. ווער קען עס זעהן א פנים אזא מבול מיט מענשען? און דאס אלע זיינען אידען, און אלע זיינען זיי געקומען אהער צו צייגען אמעריקא אז אידען זע־נען דא ניט קיין „פרעמדע" ווי אנדערע ווילען זיי מאכען, נאר אז זיי זיינען גוטע באוואוסטזיניגע פאטריאטען.

"די קלעניקעס וועלען זיך דארפען אויפהעבען נאך אזא גראנדיעזער אידי־שער פאטריאטישער דעמאָנסטראציע", זאגט מיר איינער פון די צייטונגס לייט ביים פרעס־טיש, "אידען זיינען פארט גוט ארגאניזירט".

אבער ער האט א טעות, דער שכן מיינער. ער ווייסט ניט אז פון די דריי־סיג טויזענט אידען וואס בעטייליגען זיך מיט אזא התלהבות אין דער דאזיגער קא־לאסאלער דעמאָנסטראציע האָבען אפשר צעהן פראָצענט זיך ארגאניזירט צו קומען אהער. די גרעסטע טייל איז געקומען ניט אריגאניזירטערהייד, סטיכעאיש. זיי האָ־בען געלייענט אז אידען האבען זייער "טאג" אויף דער נאציאָנאלער אויס־שטעלונג, זיינען זיי אהער געקומען אלס פשוט'ע אידען, אהן שום מיין און פניות. זיי האבען פשוט געוואָלט אויף א פריבי־טווען אופן אויסדריקען זייער דאנקבאר־קייט צום אמעריקאנער פאָלק. דער ער־פאָלג פון דער דעמאָנסטראציע איז דערי־פאר ניט ווייל זי איז גוט ארגאניזירט, נאר ווייל אידען פיהלען אינסטינקטיוו אז זיי האבען דא הייגנס געוואָרען זיין.

אט שטעהט א זקן אין דער פאָדערש־טער רייהע צווישען עולם און הערט זיך רעליגיעז צו צו דער רעדע וואס סענאטאר עדוואָרט האלט. עס איז זיכער אז קיין ענגליש קען דער דאזיגער איד ניט, און אז דאס וואס דער סענאטאר זאגט אויס פאר איהם תרגום־לשון. ער פארשטעהט ניט ווי ווערטער פון סענאטאר ער פיהלט אבער זייער אינהאלט אז מיין. "יעדער אידישער בירגער פון אמעריקא איז אזוי גוט פארן לאנד ווי פרעזידענט קוליידזש" זאגט דער סענא־טאר, און איך זעה ווי דער אלטיטשקער איז צווישען די ערשטע צו אפלאָדירען, כאָטש ער פארשטעהט קיין ענגליש ניט. "ראסען־האס איז אז אומגליק פאר אמע־ריקא", זעצט דער סענאטאר פאָר, און, איך קוק אויף מיין אידען, — ער לעבט דורך פרייד צו הערען אזעלכע ווערטער פון אן אמעריקאנער סענאטאר.

און אט איז א שול־אינגעל. די מא־מע האט איהם וואהרשיינליך מורא גע־האט איבערצולאזען אליין אין הויז, האט זי איהם מיט זיך צו צו דער דעמאָנסטראציע מיטגענומען. מיט דעם גאנצען קינדער־שען ערנסט שטעהט ער דא צווישען די טויזענטער מענשען און זינגט מיט קינ־דערשען פאטאס דעם אמעריקאנער הימן וואס דער אָרקעסטער שפּעלט איצט. וואס ווייסט אזא קינד פון אזא אָרגאניזא־ציע? עס איז די גאטיידליכע בעייסטע־רונג אין אוידיטאריום וואס האט איהם אנגעשטעקט מיט דער קינדערשער פרייד שע אויגען.

דער עולם ווערט פון מינוט צו מינוט אליץ גרעסער און גרעסער. ווער קוקט איצט אויף די בעזעצען פון די פייערלע־שער צו לאזען פרייע דורכגאנגען? אפילו די פייערלעשער אליין זיינען אויך ניט בכח זיך אנטקעגען צו שטעלען דעם שטאהם מענשען וואס האלט אין איין פליכען אין אוידיטאריום ארויס. איין גרויסער פעלד. איין גרויסע שטיק מאסע, איין שטיק בעגייסטערונג . . .

* * *

און אין די פארשיעדענע ביידלאך אויף דער אויסשטעלונג לאזט זיך אויף פיהלען אז היינט איז דער אידישער טאג.

די אריענטאלישע אבטיילונג אויף דער אויסשטעלונג איז היינט מעהר באַ־זוכט ווי יעדער אנדער אפטיילונג די פא־לעסטינער קענדי־ביידלאך, — זיי האבען היינט דעם בעסטען טאג.

דאס שעהנע יונגע מיידעל וואס עס שטעהט ביי די קענדי ביידלעך איז איצט די גליקליכסטע אין דער וועלט. קיינמאָל, זינט די אויסשטעלונג האט זיך געעפענט האט זי נאך אזא גרויסען עולם ארום איהר ביידעל ניט געהאט. וועמען איז אנ־נענאנגען פאלעסטינער קענדי?

היינט איז איהר טאג. פריען און מענער ריינגלען איהר ארום. פאר צעהן מענטש קען מען ביי איהר קריגען א זעקע־לע נאשערייען געמאכט אין פאלעסטינא. באפט מען די זעקעלאך ווי מצה־וואסער, און דאס מיידעל, א שטראהלענדע, מיט אינגלענדיגע אויגען, מיט א חנ'עוודיגען פנים פון אן עכטער אידישער טאכטער, נעהמט די צעהנער מענטען, אנאָנסירענ־דיג ווייטער אויף א האלב זינגענדיגער שטימע מיט "גרינעס" אקצענט:

"פאלעסטיין קענדי . . . טען מענטס!" . . .

אבער די ביידלעך פון פאלעסטינער קענדי זיינען ניט די איינציגע וואס צי־הען היינט דעם עולם. די גאנצע אריענ־טאלישע אפטיילונג איז היינט געפאקט. אפילו ארום די ביידלאך פון די פערסיא־נער איז היינט לעבעדיג. מיט רויטע טער־קישע היטעלאך אויף די קעפּ. שטעהען די פערסעאנער אין זייערע ביידלעך אין ער־לעהרען פארן עולם וועגען די פארשיע־דענע טעפיכער און קונסט אויסארבייטונ־גען מיט וועלכע זיי ביידלאך זיינען גא־האנגען. זייער ענגליש איז א צויבראָכע־נער, אבער די אידען וואס שטעהען ארום די ביידלאך פארשטעהען איהם גאנץ גוט. זיי קויפען ביי די פערסיאנער

(פערזעצונג אויף פייזוש 3)

מוסאליני - די גרעסטע פערזענליכקייט אין אייראפא

מערי פיקפאָרד, וועלכע האט זיך ניט לאנ: צוריק אומגעקעהרט פון אייראפא, איז זעהר שטארק באייסטערט פאר דעם שוואַרץ העמדעלדיגען דיקטאטאר פון איי־טאליען, בעניטא מוסאליני, אזוי פאר־ווארפן אונז דער "פאבליק לעדשער".

ווען דער מיטארבייטער פון דעם "לע־דשער" האט דער באריהמטער מואוי־אקטריסע געשטעלט די פראגע: וועלכע אייראפעאישע פערזענליכקייט האט זי מעהר פון אלעמען פאראינטערעסירט? האט מערי פיקפאָרד געענטפערט:

"עס איז פאר מיר נאָר ניט שווער צו באשטימען ווער עס איז דו אינטערע־סאנטע פערזענליכקייט מיט וועמען איך בין געקומען אין באריהרונג אין פארלויף פון מיין רייזע. מוסאליני האט מיר פאר־אינטערעסירט מעהר ווי אלע אנדערע מענשען וועלכע איך האָב אויף מיין לעבען באגעגענען".

ווייטער דערצעהלט מערי פיקפאָרד, אז זי האט קיינמאָל ניט פארערהט מוסאָ־ליני בלויז פון לייענען וועגען איהם. אמת, זי האט געוואוסט פון דער פרעסע אז ער איז א גרויסער מענש, וועלכער האט אויפגעטאן גרויסע זאכען פאר זיין לאנד, אבער זי האט דאך ניט געהאט דעם מינדעסטען פארלאנג איהם צו זעהן.

אבער אנקומענדיג קיין רוים, דער־צעהלט די ווייטער, האט זי זיך אויף יע־דער שריט און טריט אנגעשטויסען אויף די גרויזאַמקייטיגע ענדערונגען וואס ער האט אריינגעבראכט אין לאנד. אומעטום האט מען געהערט באמערקען די אויפלעבונג, וואס אנ'ן ארייגעפלאסען אינ'ם אויסנ־מאטערטען קערפּער פונ'ם איטאליענישען פאָלק. און דאס איז דאנק איין מענשען, נאָמען מערי פיקפאָרד, א דאנק דעם גרויס־טען נעניאלען כאָפּ וואס מוסאליני באַ־זיצט.

זי דערצעהלט ווייטער, אז הערענדיג ווי אזוי די איטאליענער רעדען מיט באַ־

מערי פיקפאָרד, וועלכע האט זיך ניט לאנ: צוריק אומגעקעהרט פון אייראפא, איז זעהר שטארק באייסטערט פאר דעם שוואַרץ העמדעלדיגען דיקטאטאר פון אי־טאליען, בעניטא מוסאליני, אזוי פאר־ווארפן אונז דער "פאבליק לעדשער".

ווען דער מיטארבייטער פון דעם "לע־דשער" האט דער באריהמטער מואוי־אקטריסע געשטעלט די פראגע: וועלכע אייראפעאישע פערזענליכקייט האט זי מעהר פון אלעמען פאראינטערעסירט? האט מערי פיקפאָרד געענטפערט:

"עס איז פאר מיר נאָר ניט שווער צו באשטימען ווער עס איז דו אינטערע־סאנטע פערזענליכקייט מיט וועמען איך בין געקומען אין באריהרונג אין פארלויף פון מיין רייזע. מוסאליני האט מיר פאר־אינטערעסירט מעהר ווי אלע אנדערע מענשען וועלכע איך האָב אויף מיין לעבען באגעגענען".

ווייטער דערצעהלט מערי פיקפאָרד, אז זי האט קיינמאָל ניט פארערהט מוסאָ־ליני בלויז פון לייענען וועגען איהם. אמת, זי האט געוואוסט פון דער פרעסע אז ער איז א גרויסער מענש, וועלכער האט אויפגעטאן גרויסע זאכען פאר זיין לאנד, אבער זי האט דאך ניט געהאט דעם מינדעסטען פארלאנג איהם צו זעהן.

אבער אנקומענדיג קיין רוים, דער־צעהלט די ווייטער, האט זי זיך אויף יע־דער שריט און טריט אנגעשטויסען אויף די גרויזאַמקייטיגע ענדערונגען וואס ער האט אריינגעבראכט אין לאנד. אומעטום האט מען געהערט באמערקען די אויפלעבונג, וואס אנ'ן ארייגעפלאסען אינ'ם אויסנ־מאטערטען קערפּער פונ'ם איטאליענישען פאָלק. און דאס איז דאנק איין מענשען, נאָמען מערי פיקפאָרד, א דאנק דעם גרויס־טען נעניאלען כאָפּ וואס מוסאליני באַ־זיצט.

זי דערצעהלט ווייטער, אז הערענדיג ווי אזוי די איטאליענער רעדען מיט באַ־

איז דער ביכער וועלט

(ליטעראַרישע נאָטיצען)

פון א. ר.

פאהרט א איד נאך ארץ ישראל פון ש. ערדבערג, ניו יארק, 1926.

די טעגליכע צייטונג איז שטענדיג די זאך פון טאג, און מיט'ן זונען־אונטער־גאנג ענדיגט זיך די גאנצע חשיבות איהר־רע, ווייל מארגען הויבט זיך אן א נייער טאג, מיט א נייער טעגליכער אויסגאבע, און אלעס פון נעכטען ווערט פארגעסען.

ניט איין וויכטיגע זאך, פארעפענט־ליכט אין דער טאג־צייטונג, ווערט דא־ריבער פארלוירען און אין גאנצען פאר־געסען, סיידער מען ראטעוועט עס ארויס פון דארטען. אזן עס איז דאריבער נאנץ נאטירליך, וואס פיעלע שריפטשטעלער, וועלכע ווילען ניט אז זייער ארבייט זאל פארשוואונדען ווערען מיט דער אונטער־געהענדער זון, באמיהען זיך דאריבער ארויסצוגעבען אזוי פיעל פון זייערע זאַ־כען אין בוך־פארם וויפיעל עס איז נאר פאר זיי מעגליך. מענען אפילו אויך זיין וועניג לעזער פאר'ן אידישען בוך, אבער א צאהל זענען דאך פאראן, און קיינעם ווילט זיך דאך ניט אין גאנצען צו פאר־נעסען ווערען, און ווידער דארף דאך ניט פארגעסען ווערען, וואס בוך־לע־זער איז נאך אלעמען דער בעסערער לע־זער.

און ש. ערדבערג האט דאריבער גוט געטאן וואס ער האט זיינע רייזע־ביל־דער, פריהער גערדרוקט אינ'ם ניו יארקער „טאגעבלאט", ארויסגעגעבען אין בוך־פארם, מיט'ן נאמען „פארהר א איד נאך ארץ ישראל".

ש. ערדבערג באזיצט א לייכטע בילדרייכע פעדער, און דאס קומט איהם גאנץ גוט צוגוט אין זיינע רייזע־באשרי־בונגען. רייזע־בילדער פון ארץ ישראל, האבען לעצטענס אזוי פיעל מענשען גע־שריבען, אז עס איז שווער צו זאגען עט־וואס נייעס אין דעם זין פון אינהאלט, דערפאר אבער בלייבט די איינגנארטיג־קייט, די איינענע פארמע פון שילדע־רונג, וואס יעדער דערצעהלט אויף זיין אופן, און אויך ביי ערדבערג'ן אין דא־ריבער ניט נאר אינטערעסאנט וואס ער דערצעהלט, נאר ווי אזוי ער דערצעהלט.

ש. ערדבערג דערצעהלט אויף א ריין פערזענליכען אופן, וואס איז שטענדיג אינטים הייסיש, און דער אופן העלפט ניט ווענג צו צו שאפען דעם נייטיגען איינדרוק, און וואלט ער ניט אריינגעלאזען אין אזוי פיעל „זייטינקייי־טען", וואלט דער איינדרוק נאך שטאר־קער געווען.

די שילדערונגען זיינע האבען אויך אין זיך א מין